

سنجش و ارزیابی اثرات گردشگری پیرامون ارتقای کیفیت زندگی در مناطق روستایی مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه

وکیل حیدری ساریان* - استاد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
سهیلا باختر - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۲۶

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۰۶

چکیده

گردشگری روستایی به علت رشد و توسعه سریعی که در طی دهه‌های اخیر در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه داشته باز ساخت و تغییرات عمده‌ای در محیط و جامعه میزبان به جا گذاشته است. لذا هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی تأثیرات گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی جامعه محلی است. این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع علی-مقایسه‌ای و تحلیلی است. جامعه آماری شامل ۱۴ روستای هدف گردشگری استان کرمانشاه است که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۷۰ نفر برآورد گردید که به صورت نسبی متناسب با تعداد جمعیت روستاها بین آنها توزیع گردید. داده‌های مورد نیاز به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) گردآوری گردید. رویی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم افزار SPSS، پایایی پرسش‌نامه تحقیق ۰/۷۸ بدست آمد. به منظور تحلیل موضوع چارچوبی از ۶ شاخص (امنیت و رفاه مادی، کیفیت مسکن، بهداشت محیط، کیفیت زیرساخت‌ها و آلودگی، اشتغال و درآمد و آموزش) در قالب ۵۰ گویه استفاده گردید. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌ها بیانگر این موضوع است که بر اساس نظریات ارائه شده از سوی جامعه محلی، گردشگری در تمامی ابعاد در نظر گرفته شده دارای تأثیر مثبت بر کیفیت زندگی بوده است و بیشترین تأثیر را بر شاخص امنیت و رفاه مادی و کمترین تأثیر را بر شاخص آموزش داشته است. نتایج حاصل از مدل ویکور نیز نشان داد از بین ۱۴ روستای هدف گردشگری، ۱ روستا از لحاظ شاخص‌های کیفیت (روستای نجوبران با ۰/۱۷) در بالاترین سطح، ۴ روستا در سطح خوب، ۴ روستا در سطح متوسط، ۲ روستا در سطح ضعیف و سه روستا در سطح بسیار ضعیف و در پایین‌ترین سطح قرار داشتند و در نهایت ضریب همبستگی پیرسون نشان داد بین گردشگری روستایی و کیفیت زندگی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، کیفیت زندگی، توسعه اجتماعی، توسعه روستایی، روستاهای هدف گردشگری، استان کرمانشاه

مقدمه

گردشگری دارای شاخه‌ها و گونه‌های فراوانی است. یک نوع آن گردشگری روستایی است که شامل محدوده وسیعی از جاذبه‌ها و فعالیت‌هایی است که در زمینه‌های کشاورزی یا غیر شهری تعریف شده است و با سایر بخش‌های گردشگری مانند گردشگری ساحلی، شهری و ... رقابت می‌کند (Irshad, 2010: 3) و دارای خصوصیتی از جمله سکونتگاه‌های کوچک، تراکم کم جمعیت، اقتصاد مبتنی بر جوامع سنتی است (Okech, 2010: 36) بر این اساس روستاها و ساکنان آن از دو جهت با صنعت گردشگری در ارتباط هستند یکی اینکه محیط‌های روستایی به عنوان فضاها و اماکن تفریحی محل مناسبی برای گذران اوقات فراغت گردشگران داخلی به شمار می‌آیند و دیگر اینکه تولیدات آنها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی به گردشگران عرضه شده و از این راه به اقتصاد معیشتی آنها کمک می‌شود (شکور و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۹). توجه به جایگاه گردشگری در روستاها از این جهت دارای اهمیت است که می‌تواند با بهره‌گیری متناسب از منابع طبیعی و انسانی بر امکان رشد اقتصادی، به ترویج بخش کشاورزی و تولید صنایع دستی پرداخت و گامی در مسیر بهبود شرایط زیست محیطی، میراث فرهنگی بومی و آداب و رسوم محلی در روستا برداشت (سجادیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۸) و به عنوان فرایندی در توسعه روستایی در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند در قالب سیاست‌های منطقه‌ای و محلی، امکان توزیع عادلانه خدمات و تسهیلات عمومی در مناطق روستایی را ایجاد کند (پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۲). امروزه در بسیاری از کشورهای جهان گردشگری روستایی توجه بسیار از گردشگران را به خود جلب کرده و به عنوان یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری به شمار می‌رود (فرجی سیکبار و همکاران، ۱۳۹۱: ۲) و به عنوان گذرگاهی برای دستیابی به توسعه پایدار تلقی می‌شود که بخش مهمی از سیاست‌های توسعه اجتماعی - اقتصادی کشورهاست (Stasiukynasm, 2013: 929)، که با ماهیت چند بعدی علاوه بر تأمین نیاز گردشگران باعث تغییرات عمده‌ای در جامعه محلی می‌گردد و با تأثیرگذاری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی (قدمی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۲) می‌تواند بر روی کیفیت زندگی جامعه محلی تأثیرگذار باشد (Andereck & Nyaupane, 2011: 248) و در ارتقای توانایی‌های مردم محلی، توسعه منابع انسانی، خلق فرصت‌های شغلی، ارتقاء استانداردهای زندگی، پر کردن شکاف بین نواحی شهر و روستا در زمینه‌های مختلف و کاهش مهاجرت به کلان‌شهرها نقش عمده‌ای داشته باشد (شمس‌الدینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۶) و همچنین باعث شکوفایی و رونق اقتصاد و ایجاد تنوع و در شغل‌های تجاری و صنعتی، افزایش درآمد و تحول توسعه اقتصادی جوامع روستایی شود (Elliott, 1997: 2).

کشور ایران جزء ده کشور اول از لحاظ جاذبه‌های گردشگری، پنج کشور اول از نظر تنوع گردشگری، سه کشور اول از نظر تنوع صنایع دستی و دومین کشور دنیا از لحاظ اقلیمی است که این موضوع بیانگر کم‌نظیر بودن قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری کشور است (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۹۸). لذا با توجه به این موضوع، بی‌تردید گردشگری در کشور و مناطق روستایی به علت وجود ظرفیت‌ها و جاذبه‌های متنوع محیطی، چشم‌اندازهای زیبای جغرافیایی و میراث‌های بزرگ تاریخی، اماکن زیارتی و سیاحتی و آثار هنری دارای جایگاه ویژه‌ای است که در اثر توجه و فعال‌سازی بیشتر گردشگری روستایی می‌تواند هزاران نفر توریست را به سوی خود جذب کند (بابایی همتی و مولایی هاشجین، ۱۳۹۲: ۱۰۴). در این میان استان کرمانشاه با داشتن ۱۴ روستای هدف گردشگری و با داشتن جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی، تاریخی و باستانی فراوان از دیرباز مورد توجه گردشگران قرار داشته و این موضوع، آن را به یکی از قطب‌های گردشگری کشور تبدیل نموده‌است که پذیرای گردشگران بسیاری از داخل و خارج کشور است و بی‌تردید کیفیت زندگی جامعه محلی (میزبان) به واسطه ورود این گردشگران تغییران زیادی را پذیرا شده است،

گفتنی است اطلاع از میزان ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی مناطق روستایی و اثرات گردشگری روستایی در تقویت این شاخص‌ها، یکی از مهم‌ترین ابزارهای تصمیم‌گیری است که مسئولان و مدیران بایستی به آن توجه داشته باشند. به عبارتی جهت مساعدت به توسعه پایدار مناطق روستایی، لزوم توجه به وضعیت ارتقای و یافت شاخص‌های کیفیت زندگی و برنامه‌ریزی بر اساس نوسانات آنها ضروری و اجتناب‌ناپذیر است و با توجه به این که کیفیت زندگی مناطق روستایی به عنوان یکی از ابعاد مهم توسعه همه‌جانبه روستایی برای برنامه‌ریزی مدیریت توسعه پایدار روستایی مطرح است، لذا سهم به‌سزایی در توسعه پایدار روستایی خواهد داشت، هم‌چنین، در طی چند سال گذشته، در نواحی روستایی استان کرمانشاه یک سری اتفاقات و مسائلی از قبیل کاهش رضایتمندی از زندگی، کاهش امکانات، عدم احساس امنیت، امید اندک به آینده، عدم توانایی تأمین نیازهای اساسی، تمایل به مهاجرت، کاهش همبستگی اجتماعی، کیفیت پایین مسکن، تخریب منابع طبیعی پایه، کاهش کیفیت بهداشت محیط، عدم بهبود حمل و نقل محلی، دسترسی اندک به بازارهای محلی، کیفیت اندک زیرساخت‌ها، عدم دسترسی به خدمات مالی و اعتباری،

بیکاری فزاینده، کاهش قدرت خرید جامعه محلی، سرمایه گذاری اندک دولت در بخش گردشگری، عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه گذاری در بخش گردشگری، نبود بازارهای جدید برای تولیدات محلی، فقدان دسترسی به زیرساخت های آموزشی، کاهش سطح آگاهی اجتماعی، کاهش استفاده از فن آوری و تکنولوژی های جدید، کاهش دسترسی به اینترنت، کاهش سطح فرهنگ عمومی و... رخ داده است که به نظر می رسد بخشی از این مشکلات به دلیل عدم توجه به بعد کیفیت زندگی یا همان کیفیت زندگی پایین می باشد و چنین می نماید که با توسعه و شکوفایی گردشگری روستایی می توان میزان شاخص های کیفیت زندگی مناطق روستایی را تا حد میزان قابل توجهی بهبود بخشید. از این رو هدف نوشتار حاضر بررسی و ارزیابی اثرات گردشگری بر ارتقای کیفیت زندگی ۱۴ روستای هدف گردشگری استان کرمانشاه است که در جهت پاسخ گویی به سوالات زیر انجام گردیده است:

- ۱- آیا بین گردشگری و کیفیت زندگی در نواحی روستایی ارتباط وجود دارد؟
- ۲- از نظر جامعه محلی گردشگری تا چه حد باعث ارتقای کیفیت زندگی در نواحی روستایی شده است؟
- ۳- از دیدگاه جامعه محلی روستاهای هدف گردشگری در چه سطحی از کیفیت زندگی قرار دارند؟

مبانی نظری

گردشگری روستایی از جمله شاخه های گردشگری است که در قرن ۱۹ از اهمیت و جایگاه قابل توجهی برخوردار گردیده است و به یکی از مهمترین مباحث در جوامع علمی جهان تبدیل شده است و صاحب نظران تلاش نموده اند تا با الگوها و روش های مختلف نقش گردشگری را در تجدید حیات اقتصادی و اجتماعی روستاها افزایش دهند (جلالیان، ۱۳۹۳: ۲۰۶ و عنابستانی و وصال، ۱۳۹۵: ۱۳۱). به باور لی^۱ (۲۰۰۵) اساس گردشگری روستایی، تلفیق چشم اندازهای محیط زیست، فعالیت های مزرعه و فرهنگ های خاص موجود در روستا است که زمینه ایجاد تفریح و تنوع و ایجاد فرصت های شغلی و کسب درآمد برای افراد محلی را ایجاد می کند و با تأثیرگذاری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی مناطق روستایی ضمن جلب مشارکت روستائیان در توسعه اقتصاد روستایی، منطقه ای و ملی با پتانسیل حفظ و حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست موجب تحقق توسعه پایدار روستایی می شود (شوکتی امقانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۶). به زعم سزابو گردشگری روستایی نوعی فعالیت توریستی است که برای آنهایی که شغل اصلی آنها کشاورزی است درآمد اضافی فراهم می آورد (Szabo, 2005: 180). مورفی^۲ نیز معتقد است که در تبیین رویکردها و نیز تحلیل سیستم های طراحی گردشگری روستایی باید ۴ عنصر اصلی برنامه ریزی یعنی فعالیت های انسانی، ارتباطات، فضا و زمان مشخص و بررسی شوند (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۳). از این روست تشویق گردشگری روستایی هم در کشورهای توسعه یافته و هم در کشورهای در حال توسعه به یک استراتژی رایج تبدیل شده است چرا که گسترش توریسم در نواحی روستایی پیامدهای مثبتی از جمله ارتقاء رشد اقتصادی، تنوع سازی و تثبیت نواحی روستایی از طریق اشتغال زایی در کسب و کارهای گردشگری، ایجاد درآمد مکمل در کنار فعالیت زراعی، صنعت و خدمات، بهسازی ساختمان های متروکه و بدون استفاده و خلق فرصت در بازاریابی میراث و نمادها و هویت را به همراه دارد (حیدری ساربان و ملکی، ۱۳۹۴: ۳۹). بنابراین گردشگری روستایی سبب توسعه اقتصادی جامعه محلی، تأمین رفاه، بهبود زیرساخت ها، تأمین تجارب کیفی برای جامعه میزبان و در کل بهبود کیفیت زندگی آنان می شود (Djelic, 2007: 129). لذا تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روحی و روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و بسیار موارد و متغیرهای دیگر به شکل مرکب کیفیت زندگی و تغییرات آن را تعیین می کنند (حیدری، ۱۳۹۰: ۵۲) که هدف گردشگری پایدار روستایی نیز دستیابی به تمام متغیرهای بهبود کیفیت زندگی است. مفهوم کیفیت زندگی در دهه ۱۹۶۰ اهمیت یافت و به عنوان رشته ای مجزا وارد مباحث علمی اروپای غربی و آمریکا شد (Pukeliene, 2011: 157). برخی کیفیت زندگی را تحت عنوان رضایت از زندگی تعریف می کنند و عده ای دیگر آن را درجه ای می دانند که شخص از امکانات زندگی لذت می برد (Morais Et Al, 2011: 399). نظریه های اولیه مطرح شده در خصوص کیفیت زندگی بیشتر بر نگرانی ها و اولویت های فردی تأکید می کردند ولی در سال های اخیر نظریات مطرح شده در این

¹ Li

² Murphy

زمینه از فرد محوری به سمت مسائل اجتماعی مانند امنیت، کیفیت روابط اجتماعی، رفاه، بهداشت، اشتغال و بسیاری موارد دیگر در جامعه تغییر جهت یافته است (Schmitt, 2002: 404). به باور پال^۱ کیفیت زندگی به مثابه معیاری جهت اندازه‌گیری میزان برآورده شدن نیازها و خواسته‌های مادی، روحی و روانی فرد، خانواده و جامعه تعریف شده است (حیدری ساریان، ۱۳۹۳: ۲۴۲). عده‌ای دیگر کیفیت زندگی را به مثابه مفاهیم و شاخص‌های عینی و ذهنی بررسی می‌کنند (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۰۳) شاخص‌های عینی توصیف محیطی است که مردم در آن زندگی و کار می‌کنند و شامل مسائلی مانند بهداشت، آموزش، امکانات تفریحی و مسکن است و شاخص‌های ذهنی نیز روش‌هایی است که مردم شرایط اطراف خود را ارزیابی می‌کنند (Pacione, 2003: 19). لیو سه رویکرد را در مفهوم کیفیت زندگی ارائه کرده است: ۱- تعریف کیفیت زندگی بر اساس عناصر تشکیل دهنده آن مانند شادکامی، رضایتمندی و ثروت، ۲- تعریف کیفیت زندگی از طریق بکارگیری شاخص‌های عینی و ذهنی اجتماعی مانند تولید ناخالص داخلی، بهداشت و شاخص رفاه و ۳- تعریف کیفیت زندگی بر اساس تعیین متغیرها یا عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی و توجه به زمینه‌ها و شرایطی که در آن سطح کیفیت زندگی تعیین می‌شود (براتی و یزدان‌پناه، ۱۳۹۰: ۳۵). سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی را ارزیابی و ادراک افراد از وضعیت زندگی خویش تحت تأثیر نظام فرهنگی و ارزش موقعیتی که در آن زندگی می‌کنند می‌داند (Rana, 2009: 14). نتایج تحقیق حیدری ساریان (۱۳۹۴)، با عنوان «بررسی اثرات گردشگری در ارتقای توانمندی‌های اجتماعی و روان شناختی روستاییان» نشان داد که بین متغیرهای بهبود انگیزش، انتقادپذیری، خلاقیت، مشارکت اجتماعی، توانمندسازی، انسجام اجتماعی و مسئولیت‌پذیری با متغیر وابسته رابطه معنی داری وجود دارد. با توجه به آنچه مطرح گردید گسترش گردشگری در نواحی روستایی که به دلیل افزایش جمعیت شهرنشین، افزایش اوقات فراغت، پیدایش مؤسسات گردشگری و مطلوب‌تر شدن شرایط کار روی داد، توانست به عنوان فعالیتی مکمل تغییرات عمده‌ای را بر کیفیت زندگی نواحی روستایی ایجاد کند (طیبنیا و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۸) و هدف از گردشگری پایدار نیز بهبود کیفیت زندگی، رعایت برابری و مساوات بین نسلی و درون نسلی، حفظ کیفیت محیط زیست از طریق حفظ سیستم زیست محیطی، حفظ یکپارچگی و انسجام فرهنگی می‌باشد (ابراهیم‌زاده و آغاسی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۰۹ و اجزاشکوهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۸). لذا گردشگری به عنوان فعالیت پایه‌ای بالقوه که می‌تواند زمینه‌های اصلی بهبود سطح کیفیت زندگی ساکنان محلی را فراهم آورد اهمیت دارد. نقش گردشگری در ایجاد کیفیت زندگی مطلوب از طریق استانداردهای بالای سطح زندگی، درآمدهای مالیاتی روزافزون، فرصت‌های شغلی بیشتر، درآمد سرانه بالا، تنوع اقتصادی، ارتقا و بهبود تسهیلات فراغتی، ارتقای کیفیت و توسعه زیرساخت‌ها و خدمات در جامعه، افزایش سطح آگاهی و سایر موارد از این حیثه قابل اندازه‌گیری است (قدمی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۴). از این رو بانک جهانی تأثیرات گردشگری را در تغییر کیفیت زندگی محلی به دو صورت مثبت (افزایش سطح اشتغال، افزایش بهداشت، توسعه زیرساخت‌ها، رفاه، آموزش، کیفیت محیط زیست و ...) و منفی (افزایش آلودگی‌ها، نابودی حیات وحش، افزایش ناامنی، افزایش قیمت کالا و ...) ارزیابی کرده است (طیبنیا، ۱۳۹۵: ۱۶۴).

پیشینه پژوهش

تعداد پژوهش‌هایی که در رابطه با اثرات گردشگری بر جامعه میزبان صورت گرفته است بیشتر در رابطه با اثرات گردشگری بر ابعاد توسعه پایدار و توسعه روستایی است و شمار تحقیقاتی که در رابطه با کیفیت زندگی باشد اعم از داخلی و خارجی به ندرت است. لذا در این پژوهش با توجه به موضوع ذکر شده به بررسی و ارزیابی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی در روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه پرداخته شده است زیرا تا کنون پژوهشی به صورت منسجم در بررسی این موضوع صورت نگرفته است و خلا آن احساس گردیده است. در زیر به ذکر تحقیقات صورت گرفته در این حوزه می‌پردازیم:

در پژوهشی که توسط رضوانی و همکاران (۱۳۹۱) به منظور گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر کیفیت زندگی ساکنان روستایی شهرستان شمیرانات بخش رودبار انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که گردشگری خانه‌های دوم نقش مؤثری بر بهبود کیفیت زندگی روستائیان داشته است به گونه‌ای که از ۹ قلمرو مورد مطالعه در هفت قلمرو کیفیت محیط، فعالیت و اشتغال، مسکن، سلامت و رفاه، درآمد و ثروت، مشارکت و همبستگی و امنیت و بهزیستی فردی موجب بهبود کیفیت زندگی شده ولی در

¹ Pal

قلمرو آموزشی، فرهنگی و تفریحی و اوقات فراغت بهبودی حاصل نشده است. محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۲) نیز در پژوهشی که به منظور نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی در روستای قیچاق انجام دادند دریافتند گردشگری مذهبی در بین ابعاد اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی تنها در بعد کالبدی به بهبود وضعیت رسیده است و باعث کیفیت زندگی خانوارهای عضو گردیده است و در رابطه با سرمایه اجتماعی تنها در بعد انسجام وضعیت خانوارهای مورد مطالعه گسترش داشته است. در پژوهشی دیگر با هدف تحلیل اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستایی بخش اورامان که توسط طیب‌نیا و همکاران (۱۳۹۵) انجام گردید، این نتیجه بدست آمد که توسعه گردشگری موجب بهبود سطح کیفیت زندگی این روستائیان شده است و بعد اقتصادی بیشترین تأثیر را در ارتقای سطح کیفیت زندگی روستائیان داشته است.

کیم^۱ (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی در منطقه ویرجینیا پرداخت و دریافت که میان گردشگری و کیفیت زندگی رابطه معنی‌دار وجود دارد. ریچارد^۲ (۲۰۱۳) نیز در پژوهشی به قصد بررسی گردشگری و کیفیت زندگی روستائیان دریافت که گردشگری باعث بهبود کیفیت زندگی روستائیان در زمینه گردشگری و کیفیت زندگی گردیده است و در مقابل دارای تأثیرات منفی در زمینه افزایش قیمت‌ها، آلودگی محیط و ... گردیده است. سینگلا^۳ (۲۰۱۴) در پژوهشی با هدف بررسی آثار اجتماعی و فرهنگی گردشگری بر زندگی مردم دریافت که گردشگری از دیدگاه آنان دارای آثار مثبت و منفی بوده است و آنان نسبت به آینده زندگی خود خوشبین هستند. به باور پارک^۴ (۲۰۰۹)، بین رونق و توسعه گردشگری روستایی با تقویت امنیت اجتماعی، افزایش رضایتمندی از زندگی، گسترش امکانات زندگی در روستا و افزایش زیرساخت‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد. به باور گرگی و همکاران^۵ (۲۰۰۹)، دسترسی به زیرساخت‌های آموزشی، افزایش سطح آگاهی اجتماعی، افزایش استفاده از فن آوری و تکنولوژی‌های جدید و اشتغال‌زایی تابعی از توسعه و رونق گردشگری روستایی در مناطق روستایی می‌باشد. به عقیده ترخچاف^۶ (۲۰۱۵)، بین شکوفایی گردشگری روستایی و کیفیت بهداشت محیط، کیفیت مسکن، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری، بهبود حمل و نقل محلی و تسریع پروژه‌های عمرانی رابطه معنی‌داری وجود دارد. در نهایت متغیرهای تحقیق در خصوص اثرات گردشگری در کیفیت زندگی مناطق روستایی در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱. معرفی متغیرهای تحقیق در خصوص بررسی اثرات گردشگری در ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی

ردیف	متغیرهای تحقیق	مآخذ
۱	کیفیت محیط، فعالیت و اشتغال، مسکن، سلامت و رفاه، درآمد و ثروت، مشارکت، امنیت و بهزیستی فردی	رضوانی و همکاران (۱۳۹۱)
۲	ابعاد اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی، کالبدی، کیفیت زندگی خانوارهای روستایی	محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۲)
۳	انگیزش، انتقادپذیری، خلاقیت، مشارکت اجتماعی، توانمندسازی، انسجام اجتماعی و مسئولیت‌پذیری	حیدری ساریان (۱۳۹۴)
۴	بهبود سطح کیفیت زندگی	طیب‌نیا و همکاران (۱۳۹۵)
۵	گردشگری و کیفیت زندگی	کیم (۲۰۰۹)
۶	بهبود کیفیت زندگی روستائیان، افزایش قیمت‌ها، آلودگی محیط و ...	ریچارد (۲۰۱۳)
۷	امنیت اجتماعی، افزایش رضایتمندی از زندگی، گسترش امکانات زندگی در روستا و افزایش زیرساخت‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی	Park (2009)
۸	دسترسی به زیرساخت‌های آموزشی، افزایش سطح آگاهی اجتماعی، افزایش استفاده از فن آوری و تکنولوژی‌های جدید و اشتغال‌زایی	Grgi and et al (2009)
۹	کیفیت بهداشت محیط، کیفیت مسکن، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری، بهبود حمل و نقل محلی و تسریع پروژه‌های عمرانی	Trukhachev (2015)

¹ Kim

² Richard

³ Singla

⁴ Park

⁵ Grgi And Et Al

⁶ Trukhachev

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیرات گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی جامعه محلی در سال ۱۳۹۵ انجام شده است. این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع علی-مقایسه‌ای و تحلیلی است. و با بهره-گیری از روش کتابخانه‌ای و پیمایشی با استفاده از پرسشنامه انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه روستاییان ساکن در ۱۴ روستای نمونه گردشگری کرمانشاه می‌باشد که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، تعداد نمونه مناسب برای این تحقیق ۳۷۰ نفر بدست آمد؛ از سویی، برای برابری در آزمون و نتیجه، ۳۷۰ نفر از روستاییان ساکن در روستای فاقد گردشگری استان به عنوان گروه شاهد انتخاب شدند. این تحقیق به روش پیمایشی با استفاده از پرسش‌نامه انجام گردیده است (جدول ۱). ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد. شیوه توزیع پرسشنامه در روستاها به صورت نسی و متناسب با جمعیت آنها به صورت تصادفی انتخاب شد.

جدول ۲. جامعه آماری و حجم نمونه

فاقد هدف گردشگری			هدف گردشگری		
حجم نمونه	جمعیت	روستا	حجم نمونه	جمعیت	روستا
۲۸	۷۸۲	قوچمی	۸	۲۰۰	ورمقان
۲۴	۶۶۵	سانباری	۱۴	۳۸۴	چرمه علیا
۳۰	۸۲۳	سریاس	۶۲	۱۷۰۰	فش
۸۸	۲۴۱۳	چوریزی	۲۱	۵۷۱	هجج
۱۲	۳۴۶	پیامه سفلی	۷۸	۲۱۸۹	شمشیر
۹	۲۰۵	نیلگ	۵۲	۱۴۱۴	خانقاه
۱۵	۴۲۸	چشمه سفید	۱۹	۵۲۲	پیران
۳۳	۹۰۶	حبیب وند	۱۷	۴۷۳	سراب هرسرم
۱۲	۳۳۴	امیرعمران	۸	۱۶۸	سرخه دیزه
۱۸	۴۸۵	قشلاق	۳۱	۸۴۷	حریر
۴۰	۱۰۹۷	درکه	۱۰	۲۸۵	شالان
۴۴	۱۲۱۹	دهلر	۳۰	۸۱۵	کندوله
۹	۲۱۷	نیان	۷	۹۴	گلین
۸	۱۱۹	بالندر سفلی	۱۳	۳۷۷	نجوبران

منبع: سالنامه آماری ۱۳۹۰ و محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷.

جهت تدوین و گردآوری شاخص‌ها از مطالعات سایر پژوهشگران به صورت تلفیقی بهره‌گرفته شد (جدول ۲). پرسشنامه‌ها اساساً با پرسش‌های بسته و با پاسخ‌های در قالب طیف لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) طراحی گردید. جهت پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ بهره‌گرفته شد که میزان آن ۰/۷۸ برآورد گردید و ضریب اصلی آلفای کرونباخ برای تک تک متغیرهای تحقیق از جمله: امنیت و رفاه مادی (۰/۸۶)، کیفیت مسکن (۰/۵۹)، بهداشت محیط (۰/۸۱)، کیفیت زیرساخت‌ها و آمد شد (۰/۸۶)، اشتغال و درآمد (۰/۸۵) آموزش (۰/۷۴)، می‌باشد. روایی آن نیز مورد تأیید صاحب‌نظران قرار گرفت. و متغیرهای تحقیق حاضر عبارتند از: امنیت و رفاه مادی، کیفیت مسکن، بهداشت محیط کیفیت زیرساخت‌ها و آمد و شد، اشتغال و درآمد و آموزش. در تعیین کیفیت زندگی جوامع روستایی، فضای مفهومی تبیین‌کننده به شرحی که در ادامه می‌آید تعریف و از طریق گویه‌های مناسب عملیاتی شده‌اند:

رفاه عبارتست از توانایی یک فرد، گروه یا ملت برای فراهم آوردن خوشبختی، امنیت و تولید محصولات مناسب است که مردم را قادر می‌سازد بر اساس تعاریف خاص خودشان، خوب زندگی کنند. رفاه کمک می‌کند تا جایی در دل و فکر مردم باز شود تا آنها بر اساس اولویت‌های مدنظرشان به یک زندگی سالم و معنوی دست یابند دیگر هر روزه نگران آنچه که برای حیاتشان الزامیست نباشند. در این معنا رفاه با مولفه‌های احساس امنیت فردی، رضایت از زندگی، گسترش امکانات، رضایت از موقعیت اجتماعی،

احساس امنیت اجتماعی، امید به آینده، توانایی تامین نیازهای اساسی، افزایش پیوند و همبستگی ساکنان و تمایل به ماندن در روستا مورد سنجش قرار گرفته است.

مفهوم مسکن؛ علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز در برمی گیرد که شامل تمامی خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای بهتر زیستن خانواده و طرح های اشتغال، آموزش و بهداشت افراد است. در واقع تعریف و مفهوم عام مسکن، یک واحد مسکونی یا یک خانه نیست؛ بلکه شامل کل محیط مسکونی می شود در این معنا مسکن با مولفه های نوسازی ساختمان ها، کیفیت مسکن از نظر مصالح به کار رفته، تجهیزات و امکانات مسکن، توانایی تهیه مسکن، ایجاد سیستم تخلیه فاضلاب خانگی، ایجاد و گسترش جایگاه دفن زباله، گسترش رعایت حریم احشام و انسان، کاهش اتلاف و آلودگی آب و دسترسی به پارک و فضای سبز مورد سنجش قرار گرفته است.

زیر ساخت، در عمومی ترین حالت، یک دسته از عوامل ساختاری به هم پیوسته می باشد که تکیه گاه اسکلت یک ساختمان کامل را فراهم می آورد. این واژه در زمینه های متفاوت معانی گوناگونی می دهد، اما شاید در بسیاری موارد جهت اشاره به جاده ها، و مجرای فاضلاب، عامل اجتماعی و اقتصادی از آن استنباط شود. در این معنا زیرساخت با مولفه های افزایش دسترسی به روستا از طریق راه های اصلی و فرعی، بهبود حمل و نقل عمومی، ارتقای دسترسی به بازارهای محلی، پرهیز از ساخت خانه در اراضی شیب دار، شبکه مناسب دفع فاضلاب، پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب، کاهش فاصله زمانی برای دسترسی به شهر و دسترسی به خدمات مالی و اعتباری مورد سنجش قرار گرفته است.

شغل عبارت است از وظایف مشابه و مرتبطی که به عهده یک فرد در مقابل دریافت حقوق و دستمزد گذارده می شود در این معنا شغل با مولفه های کاهش میزان بیکاری، جذب شاغلان ماهر در بخش گردشگری، افزایش فرصت های اشتغال، جذب نیروی مازاد در بخش کشاورزی در فعالیت های وابسته به گردشگری، افزایش قدرت خرید جامعه محلی، سرمایه گذاری دولت در بخش گردشگری، سرمایه گذاری بخش خصوصی در گردشگری، متنوع سازی اقتصاد محلی و ایجاد بازارهای جدید برای تولیدات محلی مورد سنجش قرار گرفته است.

آموزش تجربه ای است مبتنی بر یادگیری که به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً ماندگار فرد صورت می گیرد تا او بتواند توانایی خود را برای انجام دادن کار بهبود بخشد. در این معنا آموزش با مؤلفه های دسترسی به زیرساخت های آموزشی، افزایش سطح آگاهی اجتماعی، افزایش استفاده از فن آوری و تکنولوژی های جدید، افزایش دسترسی به اینترنت، علاقه به ادامه تحصیل، افزایش سطح فرهنگ عمومی و وجود افزایش امکانات فرهنگی و هنری مورد سنجش قرار گرفته است.

در نهایت، جهت تجزیه و تحلیل داده های گردآوری شده برای تعیین رابطه بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون، جهت تعیین نظر جامعه محلی درباره اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی از آزمون t تک نمونه ای و برای سطح بندی روستاها از لحاظ شاخص های کیفیت زندگی از روش تصمیم گیری چند معیاره ویکور استفاده گردید که برای این امر در ابتدا جهت وزن دهی متغیرهای مورد نظر از روش آنتروپی شانون استفاده گردید و در نهایت از نرم افزار ARC GIS 10 برای ترسیم نقشه محدوده مورد مطالعه و سطح بندی روستاها استفاده گردید.

جدول ۳. شاخص ها و نماگرهای مورد استفاده در پژوهش

شاخص	نماگر
امنیت و رفاه مادی	۱-احساس امنیت فردی ۲-رضایت از زندگی ۳-گسترش امکانات ۴-رضایت از موقعیت اجتماعی ۵-احساس امنیت اجتماعی ۶-امید به آینده ۷-توانایی تامین نیازهای اساسی ۸-افزایش پیوند و همبستگی ساکنان ۹-تمایل به ماندن در روستا
کیفیت مسکن	۱۰-نوسازی ساختمان ها ۱۱-کیفیت مسکن از نظر مصالح به کار رفته ۱۲-تجهیزات و امکانات مسکن ۱۳-توانایی تهیه مسکن ۱۴-ایجاد سیستم تخلیه فاضلاب خانگی ۱۵-رضایت از دید و منظر روستا ۱۶-افزایش نظارت بر ساخت و ساز ۱۷-تسریع پروژه های عمرانی به واسطه کمک مالی گردشگران
بهداشت محیط	۱۸-حفظ مستمر و دائم محیط ۱۹-افزایش حفاظت از منابع طبیعی ۲۰-کیفیت بهداشت شبکه معابر ۲۱-کیفیت مسیرهای عابر پیاده ۲۲-کیفیت آب آشامیدنی ۲۳-ایجاد و گسترش جایگاه دفن زباله ۲۴-گسترش رعایت حریم میان احشام و انسان ۲۵-کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب ۲۶-دسترسی به پارک و فضای سبز
کیفیت زیر ساخت ها و	۲۷-افزایش دسترسی به روستا از طریق راه های اصلی و فرعی ۲۸-بهبود حمل و نقل محلی ۲۹-ارتقا دسترسی به بازارهای محلی ۳۰-پرهیز از ساخت خانه در اراضی شیب دار ۳۱-شبکه مناسب دفع فاضلاب ۳۲-پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب ۳۳-کاهش فاصله

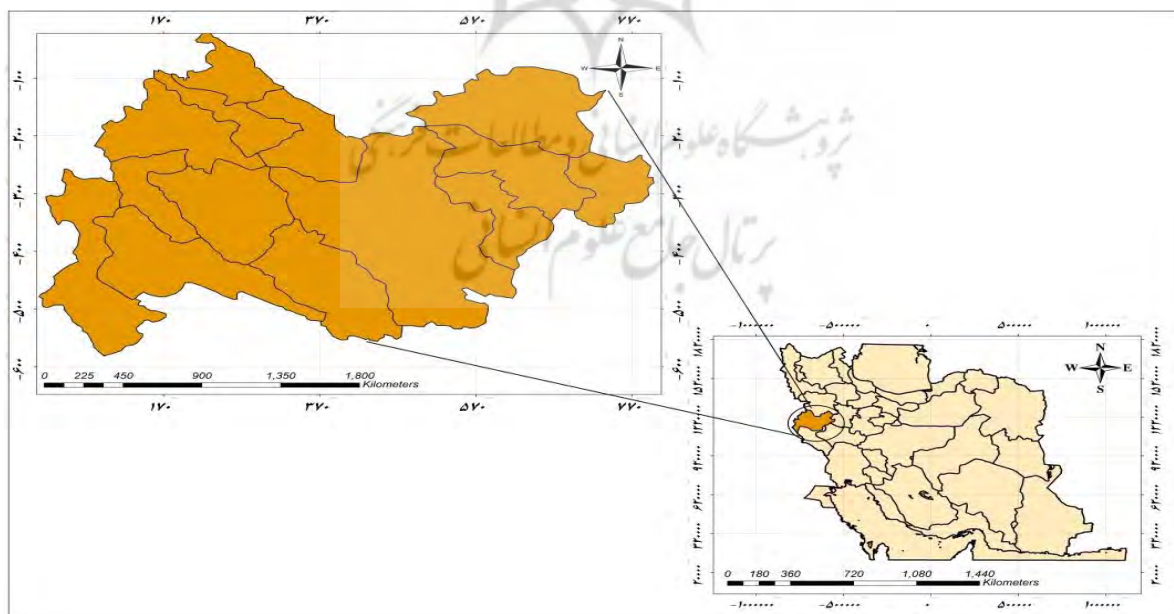
آمد و شد	زمانی برای دسترسی به شهر ۳۴-دسترسی به خدمات مالی و اعتباری
اشتغال و درآمد	۳۵-کاهش میزان بیکاری ۳۶-جذب شاغلان ماهر در بخش گردشگری ۳۷-افزایش فرصت‌های اشتغال ۳۸-جذب نیروی مازاد در بخش کشاورزی در فعالیت‌های وابسته به گردشگری ۳۹-افزایش قدرت خرید جامعه محلی ۴۰-سرمایه‌گذاری دولت در بخش گردشگری ۴۱-سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در گردشگری ۴۲-متنوع‌سازی اقتصاد محلی ۴۳-ایجاد بازارهای جدید برای تولیدات محلی
آموزش	۴۴-دسترسی به زیرساخت‌های آموزشی ۴۵-افزایش سطح آگاهی اجتماعی ۴۶-افزایش استفاده از فناوری و تکنولوژی‌های جدید ۴۷-افزایش دسترسی به اینترنت ۴۸-علاقه به سواد به ادامه تحصیل ۴۹-افزایش سطح فرهنگ عمومی ۵۰-وجود و افزایش امکانات فرهنگی و هنری (کتابخانه)

در نهایت در این تحقیق فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفته است:

- ۱- بین «توسعه گردشگری» و «رفاه مادی» رابطه وجود دارد.
- ۲- بین «توسعه گردشگری» و «کیفیت مسکن» رابطه وجود دارد.
- ۳- بین «توسعه گردشگری» و «بهداشت محیط» رابطه وجود دارد.
- ۴- بین «توسعه گردشگری» و «کیفیت زیرساخت‌ها» رابطه وجود دارد.
- ۵- بین «توسعه گردشگری» و «اشتغال» رابطه وجود دارد.
- ۶- بین «توسعه گردشگری» و «آموزش» رابطه وجود دارد.

محدوده مورد مطالعه

استان کرمانشاه در متی‌الیه غربی کشور قرار دارد که از سه طرف دارای مرز داخلی و از یک طرف دارای مرزی بین‌المللی با کشور عراق است. مختصات جغرافیایی آن بین ۳۳ و ۳۶ درجه تا ۱۵ و ۳۵ درجه شمالی و ۲۴ و ۴۵ درجه تا ۳۰ و ۴۸ درجه طول شرقی قرار دارد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت استان ۱۹۵۴۲۲۷ نفر بوده که دارای ۱۴ شهرستان، ۲۷ بخش، ۲۶ شهر، ۸۳ دهستان و ۳۱۷۲ روستا بوده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰). شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی پژوهش

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی پژوهش بیانگر این است که از ۳۷۰ نفر که در بین ۱۴ روستای مورد مطالعه به پرسشنامه‌ها پاسخگو بودند ۳۱۱ نفر (۸۴/۰۵) را مردان و ۵۹ نفر (۱۵/۹۴) را زنان تشکیل می‌دادند در روستاهای فاقد هدف گردشگری نیز بیشترین فراوانی پاسخگو را مردان با ۸۵/۹۵ تشکیل شامل شدند. از بین ۴ رده سنی در نظر گرفته شده در روستاهای هدف بیشترین فراوانی با ۱۴۹ نفر در رده سنی ۳۱-۴۰ سال حدود ۴۰/۲۷ درصد پاسخگویان را شامل می‌شد و کمترین فراوانی در رده سنی ۲۰-۳۰ سال با ۵۳ پاسخگو حدود ۱۴/۳۲ درصد را شامل می‌گردید در روستاهای فاقد هدف نیز بیشترین فراوانی متعلق به رده سنی ۳۱-۴۶ سال با ۱۴۶ نفر پاسخگو بود. از لحاظ میزان تحصیلات از ۵ سطح تحصیلی در نظر گرفته شده بیشترین تعداد روستائیان پاسخگو در سطح تحصیلی دیپلم با فراوانی ۱۳۹ نفر ۳۷/۵۶ درصد قرار داشتند و ۲۵ نفر با ۶/۷۵ درصد بی‌سواد بودند و در روستاهای فاقد گردشگری نیز بیشترین فراوانی سطح سواد در رده دیپلم قرار داشت.

جدول ۴. یافته‌های توصیفی پژوهش

شاخص	گویه	دارای گردشگر		فاقد گردشگر	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
جنسیت	مرد	۳۱۱	۸۴/۰۵	۳۱۸	۸۵/۹۵
	زن	۵۹	۱۵/۹۵	۵۲	۱۴/۰۵
سن	۲۰-۳۰ سال	۵۳	۱۴/۳۲	۵۴	۱۴/۵۹
	۳۱-۴۰ سال	۱۴۹	۴۰/۲۷	۱۴۶	۳۹/۴۶
	۴۱-۵۰ سال	۱۰۳	۲۷/۸۴	۱۱۲	۳۰/۲۷
	بالای ۵۰ سال	۶۵	۱۷/۵۷	۵۸	۱۵/۶۸
تحصیلات	بی‌سواد	۲۵	۶/۷۶	۳۱	۸/۳۸
	ابتدایی	۶۸	۱۸/۳۸	۷۲	۱۹/۴۶
	متوسطه	۹۵	۲۵/۶۸	۸۴	۲۲/۷۰
	دیپلم	۱۳۹	۳۷/۵۷	۱۳۸	۳۷/۳۰
	بالای دیپلم	۴۳	۱۱/۶۲	۴۵	۱۲/۱۶

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی در جدول (۵) نشان می‌دهد در مورد متغیر وضعیت رفاه مادی میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر به ترتیب با ۱/۲۳ و ۳/۲۱ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار روستاهای فاقد گردشگر پیرامون متغیر وضعیت رفاه مادی به ترتیب ۳/۰۹ و ۱ برآورد گردید. در مورد متغیر کیفیت مسکن میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر به ترتیب با ۳/۱ و ۱/۱۴ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار روستاهای فاقد گردشگر پیرامون متغیر کیفیت مسکن به ترتیب ۲/۹ و ۱/۰۶ برآورد گردید. در مورد متغیر بهداشت محیط میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر به ترتیب با ۳/۶ و ۰/۹۸ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار روستاهای فاقد گردشگر نیز به ترتیب ۲/۱۶ و ۱/۹۷ برآورد گردید. در مورد متغیر کیفیت زیرساختها میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر به ترتیب با ۱/۳۱ و ۱/۰۷ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار روستاهای فاقد گردشگر پیرامون متغیر کیفیت زیرساختها به ترتیب ۲/۶۲ و ۱/۲۴ برآورد گردید. در مورد متغیر اشتغال میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر به ترتیب با ۳/۹۹ و ۰/۸۴ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار روستاهای فاقد گردشگر نیز به ترتیب ۲/۸۵ و ۱/۰۱ برآورد گردید. در مورد آموزش نیز میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای دارای گردشگر به ترتیب با ۳/۱۵ و ۰/۹۲ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای فاقد گردشگر پیرامون متغیر آموزش به ترتیب ۲/۱۵ و ۱/۲۳ برآورد گردید.

جدول ۵. درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار شاخص‌های کیفیت زندگی روستای دارای گردشگر و فاقد گردشگر

دامنه امتیاز	انحراف معیار	میانگین	پایه زیاد	زیاد	متوسط	کم	پایه کم	روستا	متغیر
۰-۱۸	۱/۲	۳/۲۱	۱۴/۱	۳۰/۶	۲۸/۲	۱۵/۹	۱۱/۲	دارای گردشگر	رفاه مادی
۰-۲۳	۱	۳/۰۹	۷/۶	۲۵/۹	۴۱/۲	۱۸/۸	۶/۵	فاقد گردشگر	
۰-۲۲	۱/۱۴	۳/۱	۱۰/۶	۲۶/۵	۳۷/۱	۱۴/۱	۱۱/۸	دارای گردشگر	کیفیت مسکن
۰-۲۶	۱/۰۶	۲/۹	۵/۹	۲۲/۹	۳۷/۶	۲۲/۴	۱۱/۲	فاقد گردشگر	
۰-۱۹	۰/۹۸	۳/۶	۱۸/۸	۳۵/۳	۳۷/۱	۴/۷	۴/۱	دارای گردشگر	بهداشت محیط
۰-۲۸	۱/۹۷	۲/۱۶	۴/۷	۶/۵	۱۷/۶	۲۳/۵	۴۷/۶	فاقد گردشگر	
۰-۲۴	۱/۰۷	۳/۳۱	۱۲/۴	۳۱/۲	۳۹/۴	۸/۸	۸/۲	دارای گردشگر	کیفیت زیرساخت‌ها
۰-۲۵	۱/۲۴	۲/۶۲	۷/۶	۱۶/۵	۳۱/۸	۱۸/۸	۲۵/۳	فاقد گردشگر	
۰-۲۸	۰/۸۴	۳/۹۹	۲۷/۶	۴۹/۴	۱۷/۶	۴/۷	۰/۶	دارای گردشگر	اشتغال
۰-۳۲	۱/۰۱	۲/۸۵	۴/۱	۱۸/۸	۴۷/۶	۱۶/۵	۱۲/۹	فاقد گردشگر	
۰-۳۳	۰/۹۲	۳/۱۵	۷/۶	۲۴/۱	۴۸/۲	۱۵/۹	۴/۱	دارای گردشگر	آموزش
۰-۱۸	۱/۲۳	۲/۱۵	۱۵/۹	۲۳/۵	۳۲/۴	۱۵/۹	۱۲/۴	فاقد گردشگر	

یافته‌های استنباطی پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون t:

مطابق جدول (۶)، نتایج آزمون t در ارتباط با شاخص‌های کیفیت زندگی روستای دارای گردشگر و فاقد گردشگر نشان می‌دهد که بین متغیر گردشگری با متغیرهای رفاه مادی، کیفیت مسکن، بهداشت محیط، کیفیت زیرساخت‌ها، اشتغال و آموزش رابطه معنی‌داری وجود دارد. در تمام متغیرهای مورد مطالعه روستاهای هدف گردشگری دارای میانگین بالاتری نسبت به روستاهای فاقد هدف گردشگری بودند. همانگونه که نتایج آزمون نشان می‌دهد در روستاهای هدف گردشگری، متغیر گردشگری بیشترین تأثیر را بر متغیر رفاه مادی با میانگین ۲۲/۹۷ داشته است و کمترین تأثیر را بر متغیر آموزش با میانگین ۱۸/۶۴ دارا بوده است.

جدول ۶. نتایج آزمون t در مورد میزان تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی در روستاهای هدف گردشگری و فاقد گردشگری

ردیف	خصوصیات	روستای دارای گردشگر		روستای فاقد گردشگر	
		میانگین	SD	میانگین	SD
۱	رفاه مادی	۲۲/۹۷	۳/۵۶	۲۱/۰۵	۳/۶۴
۲	کیفیت مسکن	۲۱/۵۲	۳/۱۴	۲۰/۹۲	۳/۰۴
۳	بهداشت محیط	۲۲/۶۱	۳/۶۸	۲۰/۵۰	۲/۹۱
۴	کیفیت زیرساخت‌ها	۱۹/۸۳	۳/۰۴	۱۸/۲۴	۱/۵۶
۵	اشتغال	۲۱/۲۴	۳/۲۲	۲۰/۳۶	۲/۶۳
۶	آموزش	۱۸/۶۴	۲/۹۵	۱۷/۶۵	۱/۹۵

در این بخش از پژوهش جهت تعیین سطوح کیفیت زندگی هر یک از روستاهای هدف گردشگری از تکنیک تصمیم‌گیری ویکور استفاده گردید، لذا در ابتدا با استفاده از روش آنتروپی شانون به هریک از نماگرها وزن خاصی تعلق گرفت (جدول ۶). همانگونه که جدول نشان می‌دهد هر کدام از نماگرها دارای وزن‌های متفاوتی هستند به گونه‌ای که حاصل جمع این وزن‌ها باید برابر با یک باشد. در این میان بیشترین وزن متعلق به نماگرهای افزایش سطح فرهنگ عمومی (۰/۴۱۰) و افزایش دسترسی به روستا از

طریق بهبود راه‌های اصلی و فرعی (۰/۰۳۸۱) و کیفیت بهداشت شبکه معابر (۰/۰۳۷۹) و کمترین وزن نیز به نماگرهای توانایی تهیه مسکن (۰/۰۰۸۳-)، احساس امنیت فردی (۰/۰۰۱۴-) و سرمایه‌گذاری دولت در بخش گردشگری (۰/۰۰۱۴) تعلق داشت.

جدول ۷. وزن نماگرهای مورد مطالعه بر اساس آنتروپی شانون

شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن
۱	۰/۰۰۵۸	۱۱	۰/۰۱۳۴	۲۱	۰/۰۱۱۲	۳۱	۰/۰۳۰۷	۴۱	۰/۰۰۱۵
۲	-۰/۰۰۱۴	۱۲	۰/۰۱۰۰	۲۲	۰/۰۲۷۰	۳۲	۰/۰۱۷۸	۴۲	۰/۰۱۶۰
۳	۰/۰۲۳۶	۱۳	-۰/۰۰۸۳	۲۳	۰/۰۳۴۰	۳۳	۰/۰۲۸۷	۴۳	۰/۰۳۵۲
۴	۰/۰۳۵۲	۱۴	۰/۰۲۷۱	۲۴	۰/۰۱۳۳	۳۴	۰/۰۱۷۵	۴۴	۰/۰۳۷۷
۵	۰/۰۱۰۴	۱۵	۰/۰۲۰۲	۲۵	۰/۰۲۹۱	۳۵	۰/۰۰۸۱	۴۵	۰/۰۳۵۰
۶	۰/۰۲۰۸	۱۶	۰/۰۰۶۰	۲۶	۰/۰۳۲۰	۳۶	۰/۰۰۵۴	۴۶	۰/۰۲۷۱
۷	۰/۰۲۴۰	۱۷	۰/۰۱۹۶	۲۷	۰/۰۳۸۱	۳۷	۰/۰۱۶۰	۴۷	۰/۰۰۲۴
۸	۰/۰۳۲۷	۱۸	۰/۰۲۴۷	۲۸	۰/۰۱۶۵	۳۸	۰/۰۰۸۳	۴۸	۰/۰۰۸۹
۹	۰/۰۲۰۷	۱۹	۰/۰۳۸۰	۲۹	۰/۰۲۹۹	۳۹	۰/۰۱۴۹	۴۹	۰/۰۴۱۰
۱۰	۰/۰۰۷۸	۲۰	۰/۰۳۷۹	۳۰	۰/۰۲۶۰	۴۰	۰/۰۰۱۴	۵۰	۰/۰۲۰۸
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵			جمع نماگر: ۵۰			جمع وزن: ۱			

پس از وزن‌دهی به هر یک از نماگرها به وسیله تکنیک ویکور اقدام به سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری گردید. با توجه به نتایج نهایی حاصل از مدل ویکور مقدار Q بیانگر رتبه نهایی هر روستا از مجموع ۵۰ نماگر است که بین ۰ تا ۱ تعیین می‌گردد و هر چه عدد به صفر نزدیکتر باشد دارای سطحی بالاتر و هر چه به یک نزدیکتر باشد در سطح پایین‌تر قرار دارد، به همین دلیل سطوح مورد مطالعه بر اساس تقسیم‌بندی پرسکات و آلن به ۵ سطح تقسیم گردید (جدول ۸).

جدول ۸. سطح‌بندی روستاهای منطقه بر اساس مدل پرسکات و آلن

سطح	بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف
میزان	۰-۰/۲	۰/۴-۰/۲	۰/۶-۰/۴	۰/۸-۰/۶	۱-۰/۸

جدول ۹ مطابق با نتایج نهایی حاصل از مدل ویکور تنظیم گردیده است که کمترین مقدار بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده است. بر این اساس روستای نجویران از توابع شهرستان هرسین با مقدار ۰/۱۷۰ در بالاترین سطح قرار داشت. روستاهای شمشیر (۰/۲۶۵)، ورمقان (۰/۳۵۰)، حریر (۰/۳۵۶) و هجیج بزرگ (۰/۳۵۸) در سطح خوب قرار داشتند. روستاهای کندوله (۰/۴۰۶)، خانقاه (۰/۴۴۶)، شالان (۰/۵۴۷) و چرمه علیا (۰/۵۵۴) در سطح متوسط قرار داشتند. روستای فش (۰/۶۰۷) و سراب هرسین (۰/۶۵۶) در سطح ضعیف و در نهایت روستاهای گلین (۰/۷۱۰)، پیران (۰/۷۵۴) و سرخه دیزه (۱) در سطح بسیار ضعیف واقع بودند.

جدول ۹. سطح‌بندی کیفیت زندگی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه بر اساس مدل ویکور

روستا	نجویران	شمشیر	ورمقان	حریر	هجیج بزرگ	کندوله	خانقاه
امتیاز نهایی Q	۰/۱۷۰	۰/۲۶۶	۰/۳۵۱	۰/۳۵۷	۰/۳۵۹	۰/۴۰۷	۰/۴۴۶
سطح	بسیار خوب			متوسط			
روستا	شالان	چرمه علیا	فش	سراب هرسین	گلین	پیران	سرخه‌دیزه
امتیاز نهایی Q	۰/۵۴۷	۰/۵۵۵	۰/۶۰۷	۰/۶۵۷	۰/۷۱۰	۰/۷۵۵	۱/۰۰
سطح	متوسط		ضعیف		بسیار ضعیف		

نتیجه گیری

یکی از فعالیت‌هایی که در سال‌های اخیر با ورود به فضاهای روستایی موجب تغییراتی در کیفیت زندگی روستائیان گردیده است، گردشگری می‌باشد. لذا توجه به این تغییرات و هدایت آن ابزاری مناسب برای ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان جامعه محلی می‌گردد. از این رو پژوهش حاضر با هدف ارزیابی اثرات گردشگری روستایی بر ارتقای کیفیت زندگی در ۱۴ روستای هدف گردشگری استان کرمانشاه انجام گردیده است. با توجه به نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش می‌توان دریافت که گردشگری در ارتقای کیفیت زندگی جامعه محلی دارای تأثیر مثبت بوده است به گونه‌ای که نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای نشان می‌دهد گردشگری در ابعاد شش گانه دارای تأثیر مثبت بوده که بیشترین تأثیر را در امنیت و رفاه مادی داشته است که از متغیرهای مؤثر بر آن می‌توان گسترش امکانات فرهنگی، رضایت از موقعیت اجتماعی و افزایش پیوند و همبستگی ساکنان را نام برد و متغیرهای کیفیت مسکن، بهداشت محیط، زیرساخت‌ها، اشتغال و درآمد در رتبه‌های بعد قرار دارند. همچنین گردشگری کمترین تأثیر آن بر بعد آموزش در زمینه متغیرهای افزایش دسترسی به اینترنت و علاقه به سواد و ادامه تحصیل داشته است به گونه‌ای که بیشترین افراد پاسخگو در روستاهای مورد مطالعه حدود ۵۰/۸۱ درصد در محدوده بی‌سواد و زیر دیپلم قرار داشتند. نتایج حاصل از مدل ویکور که برای تعیین سطح روستاهای هدف از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی استفاده گردید نشان داد که روستاهای مورد مطالعه در سطوح متفاوتی نسبت به هم قرار دارند به گونه‌ای که از ۱۴ روستا تنها یک روستا در سطح بسیار خوب و در سطحی بالاتر از بقیه روستاها قرار داشت، ۴ روستا نیز در سطح خوب، ۴ روستا در سطح متوسط، ۲ روستا در سطح ضعیف و ۳ روستا نیز در سطح بسیار ضعیف قرار داشتند بر وضعیت نامناسب میزان کیفیت زندگی این سه روستا، احساس امنیت فردی، توانایی تهیه مسکن، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، جذب شاغلان ماهر در بخش گردشگری و دسترسی به اینترنت تأثیر منفی داشته است. در کل روستاهای استان با میزان ۰/۵۱۳ در سطح متوسطی قرار داشتند و گردشگری در استان کرمانشاه باعث بهبود وضعیت ساکنین و ایجاد منبع درآمد و اشتغال گردد و زمینه بهبود و ارتقای توسعه اجتماعی و فرهنگی ساکنین را فراهم آورد. نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش با یافته‌های قدمی و همکاران (۱۳۸۹)، رضوانی و همکاران (۱۳۹۱)، طیب‌نیا (۱۳۹۴)، کیم (۲۰۰۲) و ریچارد (۲۰۱۳) همخوانی دارد. با توجه به یافته‌های تحقیق و در راستای نقش مؤثرتر و کارآمدتر گردشگری در بهبود و ارتقای کیفیت زندگی جامعه محلی ذکر راهکارها و پیشنهادات زیر ضروری به نظر می‌رسد:

- توزیع منافع و اثرات گردشگری در منطقه و بین جامعه محلی در جهت ایجاد توانایی اقتصادی در آنها.
- توجه به روستائیان و جذب آنها در فعالیت‌های بخش گردشگری در منطقه و فرهنگ‌سازی برای مشارکت بیشتر آنها در این امر.
- پیشنهاد می‌گردد مسئولین و دست‌اندرکاران دولتی با ایجاد سرمایه‌گذاری در روستاها و شناسایی و معرفی پتانسیل‌های گردشگری منطقه، علاوه بر جذب گردشگر سعی کنند با افزایش آگاهی مردم روستایی از فرهنگ دیرینه خود و حفظ آن به تقویت این امر کمک کنند.

- بر اساس نظر جامعه محلی، گردشگری کمترین تأثیر را بر بعد آموزشی داشته است، بنابراین پیشنهاد می‌گردد با افزایش امکانات فرهنگی و هنری در روستاها و تجهیز و استفاده از فناوری روز و برگزاری دوره‌های آموزشی و افزایش سواد آموزی در میان روستائیان به تقویت زیرساخت‌های آموزشی کمک نمود.

- با توجه به درآمدزا بودن گردشگری برای جامعه محلی و به تبع آن استان و منطقه لازم است از خروج سرمایه از روستا اقدامات لازم صورت گیرد و روستائیان را به تشویق سرمایه‌گذاری و جلوگیری از مهاجرت تشویق نمود و با توسعه صنایع دستی و عرضه محصولات بومی و محلی به کسب درآمد کمک نمود.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، آقاسی‌زاده، عبدالله. (۱۳۸۸). تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی SWOT. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۱ (۲)، ۱۰۷-۱۲۸.
- اجزاء شکوهی، محمد، بوذرجمهری، خدیجه، ایستگلدی، مصطفی، مودودی، مهدی. (۱۳۹۳). بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان، مطالعه موردی: شهر بندر ترکمن. (۴۷)، ۱۴، ۱۰۱-۱۲۵.

- اعظمی، امیر، حشمتی جدید، مهدی، سلیمانی، عادل، علی‌بیگی، امیر حسین. (۱۳۹۴). تبیین اثرات گردشگری بر توسعه پایدار روستایی، مطالعه موردی: روستای ریجاب از توابع استان کرمانشاه، میراث و گردشگری. فصلنامه گردشگری و توسعه، ۲(۵)، ۴۲-۲۳.
- بابایی همتی، روشن، مولایی هنجین، نصراله. (۱۳۹۲). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کوهپایه‌ای گیلان. چشم-انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی ۲۳، ۱۰۳-۱۱۸.
- براتی، ناصر، یزدان‌پناه شاه‌آبادی، محمدرضا. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری، نمونه موردی پردیس. جامعه پژوهی فرهنگی، ۲(۱)، ۲۵-۴۹.
- پورجعفر، محمدرضا، محمودی‌نژاد، هادی، ایلاک، شاهین، عاقبت بخیر، حامد. (۱۳۹۱). فراتحلیلی از ارزیابی رویکردهای توسعه گردشگری روستایی با تأکید بر تحلیل عوامل راهبردی (SWOT). علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۲(۱۴)، ۶۱-۷۹.
- تقدیسی، احمد، تقوایی، مسعود، پیری، سیامک. (۱۳۹۳). ارزیابی و سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان دالاهو بر اساس توان منابع گردشگری در جذب گردشگر. تحقیقات جغرافیایی، ۴(۲۹)، ۱۹۷-۲۱۴.
- جلالیان، حمید، نامداری، فریوش، پاشازاده، اصغر. (۱۳۹۳). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی هجیج کرمانشاه. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۵(۳۶)، ۲۰۵-۲۲۸.
- حیدری ساریان، وکیل. (۱۳۹۳). نقش سرمایه روانشناختی در ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشگین‌شهر. جغرافیا/فصلنامه علمی پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیایی ایران، ۱۲(۴۲)، ۲۳۹-۲۵۵.
- حیدری ساریان، وکیل، ملکی، ابوزر. (۱۳۹۴). بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی گردشگری بر توسعه مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر، مطالعه موردی دهستان لاهورد. فضای گردشگری، ۴(۱۶)، ۳۵-۵۰.
- حیدری، علی. (۱۳۹۰). بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی استان کهگیلویه و بویراحمد. مسکن و محیط روستا، ۱(۳۶)، ۵۱-۶۶.
- رضوانی، محمدرضا، بدری، سیدعلی، سپهوند، فرخنده، اکبریان رونیزی، سعیدرضا. (۱۳۹۱). گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستایی، مطالعه موردی: بخش رودبار قصران، شهرستان شمیرانات. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۴(۱۳)، ۲۳-۴۰.
- رضوانی، محمدرضا، منصوریان، حسین، احمدآبادی، حسن، احمدآبادی، فرشته، پروایی هره‌دشت، شیوا. (۱۳۹۲). سنجش عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی سالمندان در مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان نیشابور. پژوهش‌های روستایی، ۲(۴)، ۳۰۱-۳۲۶.
- سالنامه آماری استان کرمانشاه. (۱۳۹۰). مرکز آمار ایران.
- سجادیان، مهیار، برفی، زهرا، قهرمانی، محمدمهدی. (۱۳۹۲). رتبه‌بندی و تحلیل گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم رودخانه-ای دهستان‌های شهرستان آمل با بهره‌گیری از GIS و تلفیق AHP، شبکه داده‌ها و آنالیز حساسیت. جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، ۵(۱۶)، ۶۵-۸۲.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن. (۱۳۹۰). مرکز آمار ایران.
- شکور، علی و قریشی، محمدرضا، لشکری، مریم و جعفری، مهتاب. (۱۳۹۰). ارزیابی و سنجش چگونگی پایداری گردشگری در بهشت گمشده بوان ممسنی با استفاده از مدل ردپای اکولوژیک. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۱، ۵۷-۶۸.
- شمس‌الدینی، علی. (۱۳۸۹). گردشگری روستایی راهکاری سازنده برای توسعه روستایی، مطالعه موردی: روستای فهلیان، مسکن و محیط روستا. ۱۳۱(۲۹)، ۹۵-۱۰۷.
- شوکتی آماقانی، محمد، اسحاقی، رضا، ماهری، احد، رضایی، روح‌اله، شعبانعلی فمی، حسین. (۱۳۹۵). بررسی موانع توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اسکو، مطالعه موردی: روستای ساحلی آق‌گنبد. فضای جغرافیایی، ۱۶(۵۳)، ۳۳-۳۷.
- طیبنیا، سیدهادی، محمدی، سعدی، منوچهری، سوران. (۱۳۹۵). تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستائیان، مطالعه موردی: بخش اورامان شهرستان سروآباد. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۱(۵)، ۱۶۳-۱۷۹.

- عناستانی، علی اکبر، سعیدی، عباس، درویشی، حسن. (۱۳۹۱). بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستائیان، مطالعه موردی: دشت ارژن فارس. برنامه‌ریزی فضایی، ۱(۲)، ۱۶-۲.
- عناستانی، علی اکبر، وصال، زینب. (۱۳۹۵). تحلیل عوامل مؤثر بر ایجاد برند گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی، مطالعه موردی: شهرستان بینالود. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۵(۱۶)، ۱۲۷-۱۴۸.
- غفاری، سید رامین، مرادی، محمود، نیک‌بخت، داوود. (۱۳۹۰). سطح‌بندی و برنامه‌ریزی فضاهای گردشگری روستایی بخش مرکزی شهرستان بویر احمد، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۳(۱۳)، ۹۷-۱۱۸.
- فرجی سبکیار، حسنعلی، مطیعی لنگرودی، سیدحسن، یدالهی فارسی، جهانگیر، کریم‌زاده، حسین. (۱۳۹۱). رتبه‌بندی زمینه‌های توسعه گردشگری در نواحی روستایی با استفاده از تاپسیس خاکستری، مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان ورزقان. پژوهش‌های روستایی، ۱(۳)، ۱-۲۶.
- قدمی، مصطفی، علی‌قلی‌زاده فیروزجایی، ناصر، رمضان‌زاده لسیویی، مهدی. (۱۳۸۹). بررسی نقش گردشگری در تغییرات کیفیت زندگی مقصد، نمونه موردی: دهستان کلارآباد، تنکابن، مازندران. مطالعات اجتماعی ایران، ۱(۱)، ۱۵۲-۱۷۴.
- محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، ولایی، محمد. (۱۳۹۲). نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی، با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی، مطالعه موردی: روستای قپچاق شهرستان میاندوآب. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۳(۳۰)، ۲۵-۷.
- یاری حصار، ارسطو، بدری، سیدعلی، فرجی سبکیار، حسنعلی. (۱۳۹۰). سنجش و ارزیابی پایداری حوزه روستایی کلان شهر تهران. پژوهش‌های روستایی، ۲(۴)، ۸۹-۱۲۲.
- Alberta. Dept. of Agriculture and Rural Development. Rural Development Division, & Irshad, H. (2010). *Rural tourism-an overview*. Edmonton, Canada: Government of Alberta.
- Andereck, K. L., & Nyaupane, G. P. (2011). Exploring the nature of tourism and quality of life perceptions among residents. *Journal of Travel research*, 50(3), 248-260.
- Berger-Schmitt, R. (2002). Considering social cohesion in quality of life assessments: Concept and measurement. *Social indicators research*, 58(1-3), 403-428.
- Djekic, S. (2007). Some Structures and Principles of Sustainable Rural Tourism; Available on ceel.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id288aeebe-4192-43b1-9627.
- Elliott, J. (1997). *Tourism: Politics and public sector management*. Psychology Press.
- Grgić, I., Žimbek, T., Tratnik, M., Markovina, J., & Juračak, J. (2010). Quality of life in rural areas of Croatia: To stay or to leave?. *African Journal of Agricultural Research*, 5(8), 653-660.
- Kim, K. (2002). The effects of tourism impacts upon quality of life residents in the community, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia. DOI: <https://doi.org/etd-12062002-123337>.
- Morais, P., & Camanho, A. S. (2011). Evaluation of performance of European cities with the aim to promote quality of life improvements. *Omega*, 39(4), 398-409.
- Okech, R., Haghiri, M., & George, B. P. (2015). Rural tourism as a sustainable development alternative: An analysis with special reference to Luanda, Kenya. *CULTUR-Revista de Cultura e Turismo*, 6(3), 36-54.
- Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing—a social geographical perspective. *Landscape and urban planning*, 65(1-2), 19-30.
- Park, M., & Stokowski, P. A. (2009). Social disruption theory and crime in rural communities: Comparisons across three levels of tourism growth. *Tourism Management*, 30(6), 905-915.
- Pukelienė, V., & Starkauskienė, V. (2009). Quality of life concepts, measurement and challenges. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai= Applied economics: systematic research. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, T. 3, nr. 2, 2009.*

- Rana, A. M., Wahlin, Å., Lundborg, C. S., & Kabir, Z. N. (2009). Impact of health education on health-related quality of life among elderly persons: results from a community-based intervention study in rural Bangladesh. *Health Promotion International*, 24(1), 36-45.
- Raslanas, S., Stasiukynas, A., & Jurgelaitytė, E. (2013). Sustainability assessment studies of recreational buildings. *Procedia Engineering*, 57, 929-937.
- Reeder, R. J. (2005). *Recreation, tourism, and rural well-being* (No. 7). US Department of Agriculture, Economic Research Service.
- Singla, M. (2014). A Case Study on Socio-cultural Impacts of Tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India. *Journal of Business Management & Social Sciences Research*, 3(2), 22-30.
- Szabo, B., (2005). Rural tourism as alternative income source for rural areas along the Hortobagy, *Journal of Agricultural Economics*, 11(20), 178- 191.
- Trukhachev, A. (2015). Methodology for evaluating the rural tourism potentials: a tool to ensure sustainable development of rural settlements. *Sustainability*, 7(3), 3052-3070.

